

LA VIL·LA ROMANA DE CAN FARRERONS A LA LLUM DE LES DARRERES INTERVENCIIONS. PROPOSTES D'ACTUACIÓ ARQUEOLÒGICA I DE PATRIMONIALITZACIÓ PER A PREMIÀ DE MAR

INTRODUCCIÓ

Algunes obres d'urbanització i de soterrament d'infraestructures al terme municipal de Premià de Mar (El Maresme), executades entre els anys 1999 i 2002, han descobert diverses restes arqueològiques al barri de can Farrerons. Les troballes, que han pogut ser excavades i documentades científicament, pertanyen a una vil·la romana de grans dimensions. El jaciment arqueològic era ja conegut des de l'any 1969, però després de les darreres intervencions s'ha evidenciat la necessitat de regular l'activitat constructora d'aquesta zona per tal de garantir la preservació de les restes. Així ho contempla el Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic, Ambiental i Històric, aprovat recentment pel consistori municipal.

El valor científic i el creixent interès social que desperta l'arqueologia fan imprescindible també desenvolupar treballs de recerca que glossin l'entitat, la funció i l'evolució de la vil·la romana. Amb això, unit a l'òptim estat de conservació d'algunes parts del conjunt arqueològic, és evident la necessitat d'adequar algun dels seus sectors com a «centre d'interpretació arqueològica», amb la doble funcionalitat de difondre i aprofundir en l'estudi del patrimoni històric local.

SITUACIÓ DEL JACIMENT I EVIDÈNCIES ARQUEOLÒGIQUES

La vil·la romana de can Farrerons es troba situada al municipi de Premià de Mar (El Maresme). Nucli de formació relativament moderna, malgrat que existeixen nombroses evidències de poblament antic (v. gr., Coll 1991, pp. 27-28; Coll 1995, pp. 6-7), no serà fins a les acaballes del segle XVI i inicis de la centúria següent quan comença a desenvolupar-se l'anomenat «Barri de Mar», administrativament depenent de Sant Pere de Premià (l'actual Premià de Dalt). L'any 1836, ja notablement desenvolupat, Premià de Mar se segrega administrativament, i consagra, cinc anys després, parròquia pròpia amb advocació a sant Cristòfol.

El jaciment arqueològic objecte d'aquest treball es troba situat a la part nord-est de Premià de Mar, a uns 200 m per sota el camí del Mig, pràcticament

al límit amb el terme municipal de Premià de Dalt, entre el torrent Fontsana a llevant i la carretera de Vilassar de Dalt (BV-5023) a ponent, que s'uneixen en la part alta, formant així un triangle; al sud es troba delimitada per la Gran Via de Lluís Companys amb tota seguretat i probablement fins alguns metres més avall. Actualment la zona urbanitzada pren el nom de Barri de can Farrerons, en al·lusió als antics camps de l'horta Farrerons. Les seves coordenades UTM són x: 446890; y: 4594250; z: 15 m de mitjana (Làmina 1).

Les primeres notícies de restes arqueològiques en aquesta zona es remunten a finals dels anys 60, època en què el creixement demogràfic del municipi forçà al desenvolupament urbanístic de Premià de Mar. La bibliografia arqueològica coneixia el jaciment com a *Gran Via 229* o *Vil·la de la Gran Via* (Sector 1) fins que les actuacions dels darrers anys han permès interpretar un conjunt més ampli.¹ Efectivament, la Gran Via de Lluís Companys té una notable tradició històrica a Premià arran del descobriment, l'any 1969, de restes corresponents a la part noble d'una vil·la romana, entre les quals destaca un mosaic amb motius geomètrics policroms i un conjunt de tres dipòsits de caràcter industrial (Barral 1978, núm. 77; Prevosti 1981, pp. 128-132, làm. XVIII, núms. 1-9)² (Làmina 2).

Altres troballes de menor importància s'havien anat fent al llarg del temps en alguns trams propers a la Gran Via, com per exemple al número 225 on, amb motiu de la construcció d'alguns edificis, es dugueren a terme diversos sondejos previs a l'inici de les obres l'agost de 1987. En aquesta ocasió, només es recuperaren materials arqueològics en dos quadres de la prospecció que, per la seva migradesa i mal estat de conservació, ens permeten pensar que ens trobem dins el curs o àrea d'influència d'una antiga riera (Coll i Carpio 1990, pp. 4-6; Cazorla *et alii* 1997, p. 189).

Restes clarament relacionables amb les de la vil·la romana de la Gran Via 229 són les de l'antic mas Foixà (Sector 2), on es pogueren recollir alguns fragments d'àmfora romana del tipus Pascual 1 i es té coneixement d'altres restes arqueològiques que foren destruïdes (Gómez i Coll 1990, p. 7; Coll 1991, p. 27; Coll 1992, pp. 2-4; Coll 1995, pp. 6-7; Cazorla *et alii* 1997, p. 191).

Un altre punt vinculat amb la mateixa vil·la és la urbanització anomenada Vallpremià (Sector 3). Durant la seva construcció, l'agost de 1979, es recolliren també una sèrie de materials romans, bàsicament amfòrics (àmfores romanes dels tipus Dressel 1C i sobretot Pascual 1), així com fragments d'envasos d'ús comú i materials constructius de terrissa, a dos metres de fondària. Pel que sembla, formaven part d'un abocador (Coll 1995, p. 7; Cazorla *et alii* 1997, p. 191).

Cal incloure en aquesta enumeració de troballes les evidències arqueològiques constatades durant el seguiment arqueològic dut a terme l'any 1996, amb motiu de la canalització del torrent Fontsana, que ja es relacionaren amb les restes del mas Foixà i de Vallpremià en la memòria corresponent (Coll 1996), i que no fan altra cosa que confirmar la notable extensió d'aquest assentament romà.

El seguiment arqueològic de la construcció d'uns col·lectors en alta entre els anys 1999 i 2000, evidencià novament la continuïtat del jaciment entre els carrers de Mn. Cinto Verdaguier, Santiago Rusiñol i Dr. Batista i Roca (Sectors 4 i 5). Les restes documentades, que no es van poder excavar en conjunt a causa de les vicissituds de l'obra, corresponen probablement a la *pars rustica* de la vil·la, tal com evidencien alguns sectors d'edificis de treball i d'emmagatzematge localitzats al carrer Verdaguier, entre Santiago Rusiñol i Mas Abril (Làmina 3), i al carrer de Santiago Rusiñol, entre Verdaguier i la plaça del Dr. Ferran (Làmina 4). També, al carrer Verdaguier, entre Mas Abril i Batista i Roca, a la part posterior de l'edifici 229 de la Gran Via, es documentà un mur romà relacionat amb un conjunt d'estucs policromats en l'estrat d'abandonament. Aquest punt del jaciment sembla relacionar-se amb la *pars urbana* de la vil·la. Cronològicament, les restes s'adscriuen entre els segles I i VI dC (Coll 2000a, p. 28; Bosch i Coll 2000, p. 13).

A finals de l'any 2000 començaren les obres d'urbanització dels darrers camps de l'horta Farrerons (Sector 5) que, tenint en compte totes aquestes evidències, presentava d'antuvi una alta expectativa i es feia del tot necessari fer-ne un control arqueològic. En aquesta tasca han estat clau dos factors: la decidida col·laboració de l'empresa constructora, Mas Soler S.A., i la innegable aposta que fa l'Ajuntament de Premià de Mar per la documentació i protecció del seu patrimoni arqueològic. Les prospeccions que es feren entre els mesos de novembre-desembre de 2000 i gener-abril de 2001 donaren resultats positius, i es plantejà l'excavació en extensió de la cantonada entre el carrer d'Enric Granados i el nou vial en construcció (Coll 2000b; Coll 2001a; Coll 2001b; Coll i Font 2001). L'excavació de les restes de l'horta Farrerons s'inicià el juliol de 2001 i s'han perllongat fins ben entrat l'any 2002. La intervenció ha anat a càrrec de l'empresa Actium S.C.P., i s'ha realitzat a partir de l'acord entre l'empresa constructora, l'Ajuntament de Premià de Mar i la Generalitat de Catalunya.

El resultat dels treballs ha estat la localització d'un notable edifici de caràcter àulic, amb una conservació excepcional de les estructures d'obra, assolint els murs alçades de tres metres en alguns sectors. Es tracta d'un edifici de singular planta octogonal, aixecat de nova planta, que segueix una geometria regular i una orientació vers els punts cardinals. El conjunt consta d'uns 710 m², als quals cal sumar els 25 que conformen un *praefurnium*, adossat a la paret oest. En aquesta fase d'intervenció s'han excavat 425 m², restant per a una propera excavació prop de 180 m² i quedant fora del futur centre d'interpretació entorn dels 105 m². A l'interior de l'edifici es distribueixen un total de vint-i-dos àmbits a l'entorn d'un espai central, també octogonal, de 148m², seguint una geometria simètrica únicament alterada per les necessitats funcionals d'algun sector.

De forma preliminar, es proposen tres fases d'ocupació de l'edifici. Del període original, situat entre els segles III/IV? i finals del IV, tan sols coneixem la funcionalitat en el sector oest, on es localitza un petit *balneum*. Destaca l'excel·lent estat de conservació dels *hipocausta*, del *praefurnium* i d'un *alveus*. De la resta de l'edifici, si bé diverses evidències permeten saber que probablement totes les

habitacions estaven pavimentades amb morter de calç o *opus signinum*, en desconeixem la funcionalitat i característiques. Malgrat tot, l'estructura, dimensions i característiques de l'edifici permeten, *a priori*, considerar-lo com a complex integrat en la *pars urbana* de la vil·la romana de can Farrerons.

Al llarg del segle v i fins mitjan segle vi dC el conjunt es reutilitza com a zona industrial i d'emmagatzematge. D'una banda, les restes d'una premsa de palanca, de dos dipòsits i d'una gran quantitat de fosses per a la col·locació de *dolia* testimonien la probable producció de vi i l'existència d'un notable celler i magatzem. Juntament, prop d'una vintena de petits fornals, així com diverses restes d'escòria de ferro, fan palès que l'edifici acollia també en aquell moment un modest taller metal·lúrgic.

La darrera fase, prèvia a l'abandonament final de l'edifici, la caracteritza una petita necròpoli situada a l'exterior sud-oest de l'edifici, al costat mateix del *prae-furnium*, així com en els àmbits anteriorment destinats al *caldarium/tepidarium*. Es tracta de diverses inhumacions en tombes de *tegulae* a doble vessant i en simples fosses excavades en el subsòl, destacant les sis inhumacions localitzades d'individus infantils. Cronològicament, el conjunt de l'àrea de l'edifici octogonal sembla abandonar-se a finals dels segle vi o inicis del segle vii dC (Coll i Font 2001b; Font 2002).

Com a paral·lels de grans conjunts agraris romans propers al conjunt de can Farrerons, podem citar els de:

- Cal Ros de les Cabres, del Masnou (per exemple Prevosti 1981, pp. 59-84, figs. 35 –núms. 2 a 4–, 36, 37 i 38 –núms. 1 a 8–; per a les darreres intervencions en el jaciment, Burés i Marquès 1991, pp. 115-118).

- La Rajoleria Robert, de Vilassar de Mar (per exemple Coll i Cazorla 1992, pp. 6-8, amb bibliografia anterior; per a les darreres intervencions, Gurrera 2001a; Gurrera 2001b).

- La vil·la romana de Torre Llauder, de Mataró (per exemple Prevosti i Clariana 1988; per a les darreres intervencions Cerdà i Pérez 1991, pp. 127-147).

PERSPECTIVES DE GESTIÓ ARQUEOLÒGICA

Totes aquestes dades arqueològiques, unides a nombrosos testimonis veïnals que veieren durant els anys 1960 i 1970 la destrucció de nombroses restes dins el barri, demostren l'extensió i l'entitat de la vil·la romana de can Farrerons. La construcció d'aquesta zona de Premià de Mar es va desenvolupar sense cap tipus de control arqueològic, ja que la legislació d'aleshores era molt laxa i la sensibilitat entorn de l'arqueologia era minoritària. El patrimoni històric que lamentablement va perdre Premià de Mar en aquella època és molt important.

Actualment, en virtut de les lleis estatals i amb la transferència de competències en matèria de cultura a la Generalitat de Catalunya, l'activitat arqueològica i l'afectació del patrimoni històric estan plenament regulades. És en aquest marc legislatiu propici que ha calgut desenvolupar normatives per a la correcta gestió del jaciment, i que facilitin la sostenibilitat del creixement urbanístic.

De fet, els municipis compten amb una sèrie de competències legals en matèria de protecció del patrimoni arqueològic, definides en l'article 7 de la llei estatal (Llei 16/85, del patrimoni històric espanyol) i en l'article 3 de la llei catalana (Llei 9/93, del patrimoni cultural català). Recentment ha estat promulgat el Decret 78/2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic, desenvolupament parcial de la Llei 9/93, que continua en la línia d'atorgar majors competències als ajuntaments en matèria d'arqueologia. Que alguns municipis negligèssin la seva responsabilitat envers el patrimoni comú, és quelcom conegut.³ Els que aposten per la seva protecció, com és el cas de Premià de Mar, ho fan mitjançant una normativa específica.

El Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic, Ambiental i Històric de Premià de Mar s'aprova definitivament el mes de juny de 2001. Pel que fa a la part arqueològica, ha estat redactada per un de nosaltres (R. Coll). S'hi contempla una protecció el més exhaustiva possible per al patrimoni arqueològic que amaga el subsòl de Premià de Mar. Això és especialment important per al jaciment que ens ocupa, que presenta un estat de conservació poc habitual. Així, en l'apartat B-Normativa (Títol 1r) en el seu article 23.5, diu:

«Les àrees amb protecció tipus R (arqueològica) tindran protecció tipus A (integral) de totes aquelles restes arqueològiques de valor històric-artístic que es puguin trobar en el seu subsòl. Tenint en compte que existeixen restes arqueològiques de diversa importància, les àrees amb protecció de tipus R es subdivideixen en:

- 1 Bé Cultural d'Interès Local (BCIL) i, cas d'existir algun en el futur, Bé Cultural d'Interès Nacional (BCIN). A Premià de Mar només mereixen la categoria de BCIL els jaciments del Palmar Hotel (en part destruït) i Gran Via de Lluís Companys 229 (conegut també com Vil·la de la Gran Via/ Col·lector carrer Jacint Verdaguer).
- 2 Espai de Protecció Arqueològica (EPA): aquesta categoria, que s'equipara als EPA definits en l'article 49 de la Llei 9/93, del Patrimoni Cultural Català, és la que convé a la majoria dels jaciments de Premià de Mar.

Tenint en compte les categories de protecció abans esmentades, hi haurà diverses formes d'actuació depenent de les circumstàncies de cada jaciment, que són:

- 1 Àrea de jaciment: correspon als BCIL (i, cas d'haver-hi, als BCIN). És aquella àrea on, per evidències anteriors, se sap del cert que hi ha un jaciment

arqueològic en el subsòl, amb estructures constructives o no, siguin aquestes positives o negatives. En aquesta categoria és preceptiva una actuació arqueològica anterior a la concessió de la llicència d'obres corresponent, autoritzada per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. En cas d'aparició de restes arqueològiques, caldrà valorar-ne el grau d'afectació. Igualment, caldrà un informe del Departament de Cultura (acord de la Comissió de Patrimoni) que suposarà una descatalogació en funció de les intervencions que es pretenen fer. Posteriorment, hi haurà la concessió de llicència d'obres, condicionada o no en funció de les restes arqueològiques del subsòl.

- 2 Àrea d'expectativa arqueològica: Correspon a alguns EPA. És allà on per intervencions anteriors hom sap que pot haver-hi evidències prou significatives d'un jaciment arqueològic en les immediacions. Com en el tipus anterior, caldrà una actuació arqueològica prèvia a la concessió de la llicència d'obres, autoritzada per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. En cas d'aparició de restes arqueològiques, caldrà igualment valorar el grau d'afectació mitjançant un informe del Servei d'Arqueologia o mitjançant una Resolució del Director General del Patrimoni Cultural. Posteriorment es concedirà la llicència d'obres, condicionada o no en funció de les restes arqueològiques del subsòl.
- 3 Àrea de treballa casual: Correspon a la majoria dels EPA del municipi. És aquella en la qual es té constància d'algunes troballes arqueològiques en les immediacions, consistents sovint en material arqueològic sense context, i que per tant pot indicar la possible existència d'un jaciment arqueològic proper. Aquí el tipus d'actuació ha de ser, únicament, un seguiment arqueològic de màquines durant l'execució de les obres, autoritzat per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya.
- 4 Àrea de jaciment exhaurit: Es tracta de llocs on intervencions arqueològiques passades han exhaurit el jaciment. Tenint en compte, però, que en les rodalies podria documentar-se algun vestigi, és recomanable de dur a terme un seguiment arqueològic de màquines en cas de remoció del subsòl. Cas que no es desitgi fer aquest seguiment, quan es procedeixi a l'excavació d'aquestes àrees i apareixin restes arqueològiques s'aturarà immediatament l'excavació, d'acord amb l'article 52 de la Llei 9/93, del Patrimoni Cultural Català, i es procedirà a avisar els tècnics municipals i els responsables del museu municipal, per tal que es determini el valor de les restes trobades i les mesures que correspongui prendre.
- 5 Àrea desconeguda: És aquella on mai s'ha tingut constància de cap evidència arqueològica. Si tenim en compte l'alta densitat arqueològica de Premià de Mar, és recomanable de dur a terme un seguiment arqueològic de màquines si es preveu una remoció del subsòl. Cas que no es desitgi fer aquest seguiment, quan es procedeixi a l'excavació d'aquestes àrees i apareixin restes

arqueològiques s'aturarà immediatament l'excavació, d'acord amb l'article 52 de la Llei 9/93, del Patrimoni Cultural Català, i es procedirà a avisar els tècnics municipals i els responsables del museu municipal, per tal que es determini el valor de les restes trobades i les mesures que correspongui prendre.

En qualsevol dels tipus d'actuació arqueològica previstos caldrà que aquestes estiguin degudament pressupostades. Aquest pressupost s'inclourà en el projecte d'obra.

De la mateixa manera serà preceptiu que s'inclouï l'actuació arqueològica en les condicions de seguretat de l'obra.»

Com hem vist al principi d'aquest apartat, la vil·la romana de can Farrerons es troba catalogada en el seu conjunt com a BCIL (Bé Cultural d'Interès Local). Les formes d'actuació normativa d'aquest Pla Especial, referents als diferents sectors d'aquest conjunt (és a dir, Gran Via 229, Vallpremià, mas Foixà i col·lector carrer de Mn. Jacint Verdaguer) especifiquen per a cadascun d'ells:

«Àrea d'expectativa arqueològica. En cas de remoció del subsòl caldrà una actuació arqueològica prèvia a la concessió de la llicència d'obres, autoritzada per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. En cas d'aparició de restes arqueològiques, caldrà igualment valorar el seu grau d'afectació mitjançant un informe del Servei d'Arqueologia o mitjançant una resolució del Director General del Patrimoni Cultural. Posteriorment es concedirà la llicència d'obres, condicionada o no en funció de les restes arqueològiques del subsòl.»

És a partir d'aquí que s'ha de procedir a documentar, quan les circumstàncies ho permetin, allò que no ha estat destruït per les modernes edificacions del que en època romana fou un gran establiment rural amb zona residencial (situada a la Gran Via 229 i a can Farrerons en època romana tardana) i que ocupà una extensió d'entre 4 i 4,5 Ha.

LA MUSEALITZACIÓ DE L'EDIFICI OCTOGONAL

L'excel·lència de les restes recentment descobertes a l'horta Farrerons han motivat un interès públic per conservar el jaciment, en primer lloc, i per fer-lo visitable en un futur. L'adequació de les restes arqueològiques i la construcció d'un espai museístic a l'horta Farrerons amplien el conjunt d'equipaments municipals, enriquint el catàleg del patrimoni històric local i incorporant una nova oferta cultural i turística a Premià de Mar i a la comarca del Maresme.

En aquest sentit, cal remarcar de nou la implicació decidida de l'Ajuntament de Premià de Mar i de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya en l'excavació i l'estudi de l'edifici octogonal romà, col·laboració

que hauria de continuar viva pel futur del jaciment arqueològic. Així mateix, l'empresa promotora de l'obra d'urbanització de l'horta Farrerons, Construccions Mas Soler S.L., i de l'arquitecte Albert Puigdomènech, han mostrat en tot moment una sensibilitat exemplar cap al patrimoni arqueològic, fent-la compatible amb l'activitat constructiva.

Considerem que la millor manera de desenvolupar les possibilitats lúdiques i/o formatives que té l'edifici octogonal de can Farrerons és mitjançant la creació d'un Centre d'Interpretació, entès com un espai musealitzat, que expliqui tant l'estructura i el funcionament de l'edifici com la seva evolució cronològica, tot plegat inserit dins el complex món agrari romà de la zona. Però l'adequació museològica i museogràfica de can Farrerons no ha de ser tan sols un lloc d'esbarjo i/o un espai d'aprenentatge; creiem que ha de ser també un centre d'estudi de l'arqueologia local, lligat sobretot a la gestió d'aquest important patrimoni històric en un sentit ampli, i naturalment integrat en les estructures del Museu de l'Estampació de Premià de Mar, tal i com preveuen els vigents estatuts d'aquesta entitat.

El procés de conservació i protecció de l'edifici octogonal de l'horta Farrerons s'inicià pràcticament ja al mes d'abril de 2001, arran dels resultats obtinguts durant la fase de delimitació d'estructures. A partir de juliol, dia a dia es ratificaven les primeres evidències. No hi havia dubte que l'edifici localitzat disposava d'una singular geometria arquitectònica i una excepcional conservació. Per aquests motius, la protecció i futura musealització de les restes aviat es va acordar. El mes d'octubre però, fou quan el senyor Albert Puigdomènech presentà l'avantprojecte del futur local que acollirà les restes, un treball no exempt de nombroses dificultats tècniques i realitzat desinteressadament per l'arquitecte. Vist un primer informe dels resultats arqueològics, la Direcció General del Patrimoni Cultural donà el vist-i-plau per a l'execució del projecte, adjuntant petites indicacions.

L'avantprojecte arquitectònic del futur museu contempla la construcció d'un recinte de 800m² que acollirà el 85% de l'edifici octogonal, incorporant el *preaefurnium* adjacent. Enfront la singularitat geomètrica de l'edifici i la multitud de murs, l'arquitecte ha proposat una solució arquitectònica adaptada tant a les restes arqueològiques com a les necessitats tècniques dels nous edificis adossats al futur centre d'interpretació. El projecte preveu la construcció de diversos murs perimetrals respectant el màxim possible l'ortogonalitat que perfila l'edifici romà, així com una coberta suspesa únicament sobre quatre pilars disposats al centre de l'edifici romà. Aquest disseny permetrà conservar una percepció íntegra de la geometria de l'edifici octogonal, així com una musealització respectuosa amb el conjunt de restes, evitant la col·locació dels nombrosos pilars que sovint obstrueixen l'observació d'estructures arqueològiques. L'entrada al recinte, d'altra banda, s'ha concebut com un petit passeig que gradualment endinsarà els visitants en el passat romà, emprant una rampa d'un 8% i de diversos replans. Juntament, el projecte preveu la construcció en la llosa de coberta d'una obertura circular al centre de l'edifici romà, tancada amb vidre, esdevenint exteriorment un interessant punt

d'atracció vers l'interior i internament un focus de llum natural que magnificarà l'espai central (Puigdomènech 2001). En conjunt, donades les dificultats tècniques que representen les restes arqueològiques, conjuntament amb els nous edificis, l'arquitecte ha realitzat un excel·lent treball, responent amb atenció a les pròpies exigències que requereix una percepció considerada del passat.

Actualment, el jaciment presenta encara un 30% de la superfície per excavar integrada en el futur museu, mentre s'estan portant a terme les obres de construcció de l'edifici que acollirà les restes, activitat que es desenvolupa acompanyada d'un estret seguiment arqueològic que fa viable la seva fonamentació.

Finalitzats aquests treballs, les següents fases que requereix el projecte són, breument:

1. Finalització de l'excavació arqueològica en la totalitat de l'espai destinat al Centre d'Interpretació. Pas fonamental per tal de valorar científicament l'edifici i imprescindible per realitzar els projectes de restauració i adequació.
2. Realització d'un estudi de restauració i consolidació de les estructures que ho requereixin i execució dels treballs adients.
3. Finalització de les obres bàsiques d'adequació: accessos, serveis, il·luminació, ventilació, etc.
4. Musealització del conjunt de restes, en la línia que proposàvem anteriorment, adequant l'edifici per a ser visitat i comprès el seu contingut.

Naturalment, la rapidesa d'execució de les fases dependrà dels recursos tant econòmics com humans que s'hi destinin. Disposant de l'atenció que es mereix i d'un eficaç projecte d'execució, el fet de poder gaudir d'un espai museístic com el que ens ofereix l'edifici octogonal de can Farrerons tan sols serà qüestió de temps.

Museogràficament, les possibilitats que ofereix l'edifici octogonal de can Farrerons són infinites. Sortosament, hem topat amb un jaciment rellevant en tots els sentits i és obvi que el rendiment científic, educatiu, cultural i fins i tot turístic està garantit sempre que s'hi actuï encertadament. En primera instància, ja és destacable l'excel·lent estat de conservació dels murs i de diverses estructures, que impacta ja d'entrada, circumstància que disminueix les possibles actuacions de reconstrucció i accelera una ràpida musealització. En segon lloc, l'extensió de l'espai a musealitzar és més que considerable, amb prop de 800 m² que possibiliten nombrosos muntatges expositius, recreacions diverses *in situ* i el muntatge d'espais multimèdia. A aquest fet cal sumar la pròpia distribució dels vint-i-tres àmbits originals, més que adient per a la creació de circuits explicatius temàtics. En darrer terme, els resultats científics de l'excavació permeten un gran ventall de

possibilitats argumentals. Així, des de la *pars urbana*, senyorial i luxosa, emmarcada en el propi edifici i la zona termal, la *pars rustica*, agrícola i industrial, il·lustrada entre d'altres amb la *cella vinaria* i els nombrosos fornals, fins al món de la mort, evidenciat amb la petita necròpoli descoberta, el recinte pot esdevenir un centre de primer ordre per mostrar en conjunt i en un mateix lloc els processos que integren una vil·la romana baiximperial.

Concloent, doncs, la protecció de la vil·la romana de can Farrerons és una fita assolida, exemplar en l'atenció al patrimoni arqueològic i garantia de la salvaguarda del nostre passat comú. La musealització del singular edifici octogonal és ara el proper objectiu a abastar, el darrer pas per gaudir col·lectivament d'un magnífic llegat d'època romana.

Marc Bosch de Dòria
Ramon Coll Monteagudo
Josep Font Piquer
ACTIUM S.C.P.

NOTES

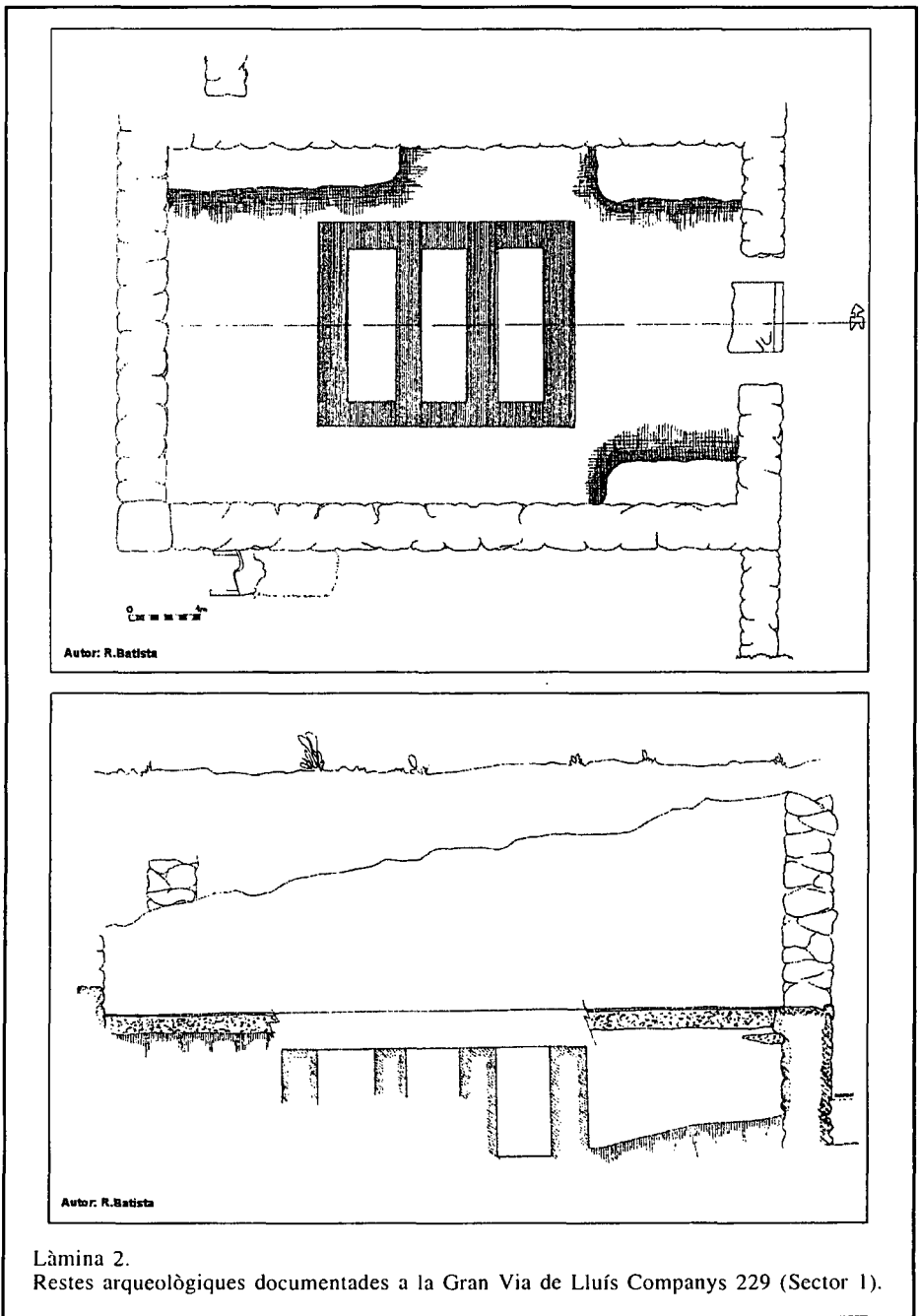
- 1.- A partir d'ara, i ateses les troballes efectuades, creiem més adient utilitzar el nom de «Vil·la de Can Farrerons» per a aquest indret.
- 2.- Val a dir que en els fons del Museu Nacional d'Arqueologia de Catalunya hi ha encara un bon lot de materials arqueològics, procedents de la intervenció de 1969, que no han estat estudiats encara per ningú, segons les nostres notícies.
- 3.- Fins i tot sabem de municipis que, tot i tenir la Carta Arqueològica del seu terme municipal, no es preocupen ni d'actualitzar-la ni de consultar-la a l'hora de concedir les preceptives llicències d'obres. Cal una major sensibilització envers un patrimoni que representa la història de tots, en la línia d'alguns treballs publicats recentment (Menéndez 1999, pp. 125-144; Coll i Montlló 2000, pp. 77-85).

BIBLIOGRAFIA

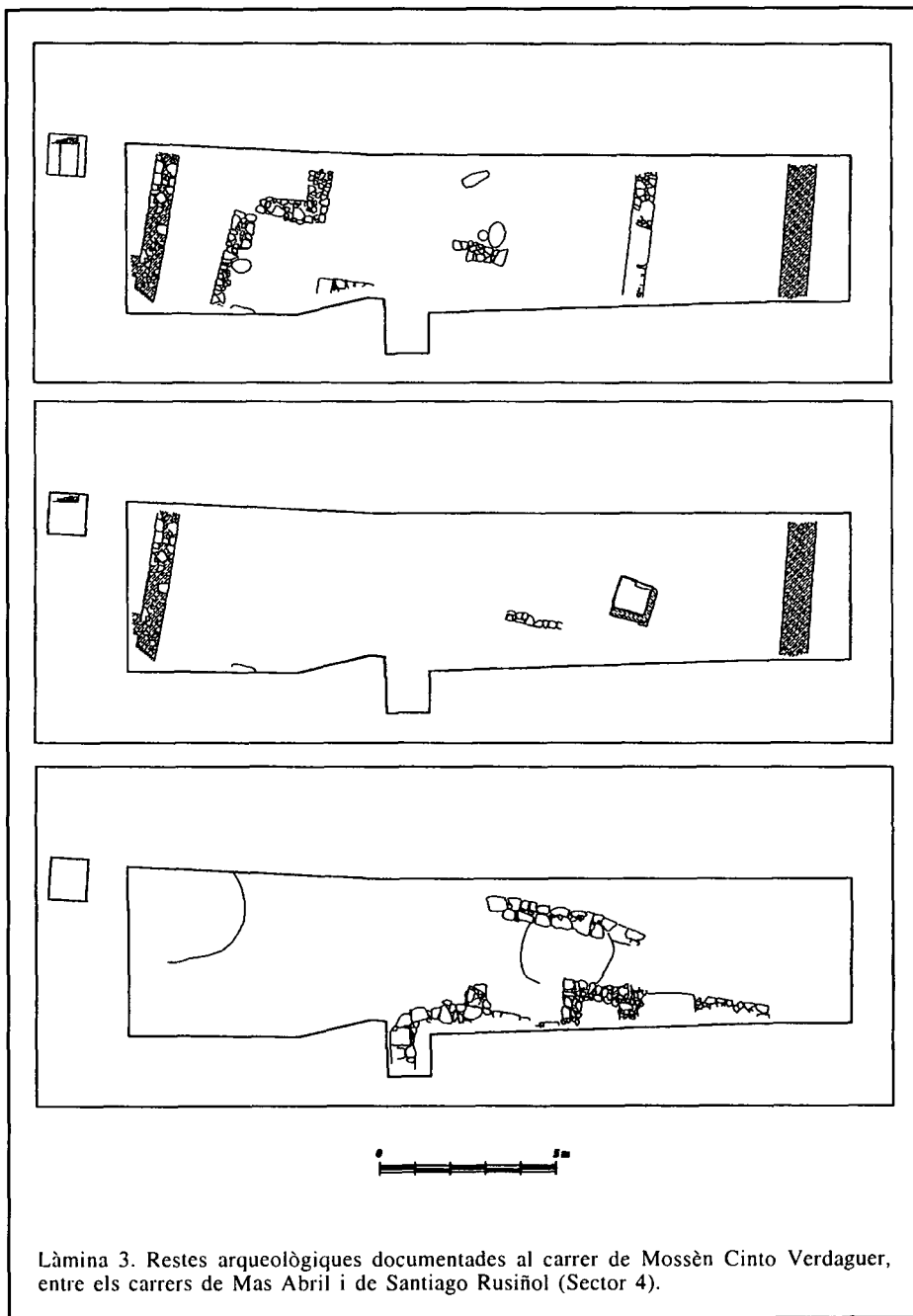
- BARRAL, X. *Les mosaïques romaines et médiévales de la Regio Laietana* (Barcelona 1978).
- BOSCH, M. i COLL, R. «Acaba la intervenció arqueològica que afectava el col·lector», *Premià 2001*, núm. 4 (Premià de Mar 2000), p. 13.
- BURÉS, L. i MARQUÈS, A. «La vil·la romana de Cal Ros de les Cabres (El Masnou, El Maresme). Notícia de les darreres campanyes d'excavació», *Laietània*, 6 (Mataró 1991), pp. 115-118.
- CAZORLA, F.; COLL, R. i JÁRREGA, R. «Els darrers jaciments arqueològics descoberts a Premià. Una aportació a l'inventari arqueològic de Premià de Dalt i Premià de Mar (El Maresme)», *XIII Sessió d'Estudis Mataronins*. Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1997), pp. 177-202.
- CERDÀ, J.A. i PÉREZ, S. «Darreres excavacions d'urgència davant del Clos Arqueològic de Torre Llauder (Mataró. El Maresme)», *Laietània*, 6 (Mataró 1991), pp. 127-147.
- COLL, R. «Breu resum d'arqueologia premianenca», *Premià de Mar. Guia turística* (Premià de Mar 1991), pp. 27-28.
- COLL, R. «El jaciment arqueològic de Mas Foixà (Premià de Mar)», *Full Informatiu*, 28, AECC (Premià de Mar 1992), pp. 2-4.
- COLL, R. «Premià de Mar arqueològic», *Premià de Mar. Guia Informativa* (Premià de Mar 1995), pp. 6-7.
- COLL, R. "Memòria del seguiment arqueològic dut a terme en les obres d'ampliació dels torrents Amell i Fontsana (Premià de Mar, El Maresme). Setembre-octubre de 1996". Inèdita. Servei d'Arqueologia (Barcelona 1996).
- COLL, R. «Les darreres descobertes arqueològiques a Premià (1995-2000)», *Premià 2001*, núm. 2 (Premià de Mar 2000a), p. 28.
- COLL, R. "Informe dels treballs de seguiment arqueològics duts a terme durant l'execució de les obres d'urbanització de l'Horta Farrerons (Premià de Mar, octubre-novembre de 2000)". Inèdit. Servei d'Arqueologia (Barcelona 2000b).
- COLL, R. "Informe dels treballs de seguiment arqueològics duts a terme durant l'execució de les obres d'urbanització de l'Horta Farrerons. Segon informe preliminar (Premià de Mar, octubre de 2000-gener de 2001)". Inèdit. Servei d'Arqueologia (Barcelona 2001a).
- COLL, R. "Informe dels treballs de delimitació del jaciment arqueològic de l'Horta Farrerons (segona fase dels treballs) i propostes d'actuació (Premià de Mar, gener-febrer de 2001)". Inèdit. Servei d'Arqueologia (Barcelona 2001b).
- COLL, R. i CARPIO, I. «Resultats de l'excavació d'urgència en el solar de la Gran Via 225 (Premià de Mar)», *Full Informatiu*, 17, AECC (Premià de Mar 1990), pp. 4-6.
- COLL, R. i CAZORLA, F. «Vilassar de Mar arqueològic. Els quaderns de Singladures, 2», *Singladures*, 13 (Vilassar de Mar 1992), pp. 1-8.

- COLL, R. i FONT, J. «L'edifici termal de Can Farrerons. Primers resultats», *Premià 2001*, núm. 20 (Premià de Mar 2001), pp. 24-27.
- COLL, R. i FONT, J. "Estat de la intervenció arqueològica al caiet de l'avantprojecte arquitectònic dels locals comercials i del museu arqueològic (Premià de Mar, octubre de 2001)". Inèdit. Servei d'Arqueologia (Barcelona 2001b).
- COLL, R. i MONTLLÓ, J. «La gestió del patrimoni arqueològic. El paper de les administracions locals», *Ituro*, 2 (Cabrera de Mar 2000), pp. 77-85.
- FONT, J. "Intervenció arqueològica d'urgència al jaciment de l'Horta Farrerons (Premià de Mar, juliol-desembre de 2001). Informe preliminar". Inèdit. Servei d'Arqueologia (Barcelona 2002).
- GÓMEZ, J. i COLL, R. «Un dolmen a Premià de Mar?», *Full Informatiu*, 22, AECC (Premià de Mar 1990), p. 7.
- GURRERA, M. "Memòria de l'excavació arqueològica d'urgència realitzada a l'àrea de la piscina municipal. Paret dels Moros (necròpolis romana de Vilassar de Mar)". Inèdita. Servei d'Arqueologia (Barcelona 2001a).
- GURRERA, M. "Informe dels treballs arqueològics realitzats a la vessant oest de la necròpolis romana en el sector de la piscina municipal (Vilassar de Mar, El Maresme)". Inèdit. Servei d'Arqueologia (Barcelona 2001b).
- MENÉNDEZ, F.X. «Municipi i patrimoni cultural. Drets i deures dels ajuntaments a la llum de la llei de patrimoni cultural de Catalunya de 1993», *Segones Jornades de Patrimoni Cultural i Societat*, AECC (Argentera 1999), pp. 125-144.
- OLESTI, O. *El territori del Maresme en època republicana (s. III-I a.C.). Estudi d'Arqueomorfologia i Història* (Mataró 1995).
- PREVOSTI, M. *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro*, 2 vols. (Mataró 1981).
- PREVOSTI, M. i CLARIANA, J.F. *Torre Llauder. Vil·la romana*, Generalitat de Catalunya (Barcelona 1988).
- PUIGDOMÈNECH, A. "Avantprojecte d'un local comercial i un museu arqueològic a l'espai de l'interior d'illa del carrer del Pilar 106-116 de Premià de Mar". Inèdit (Canet de Mar, octubre 2001).

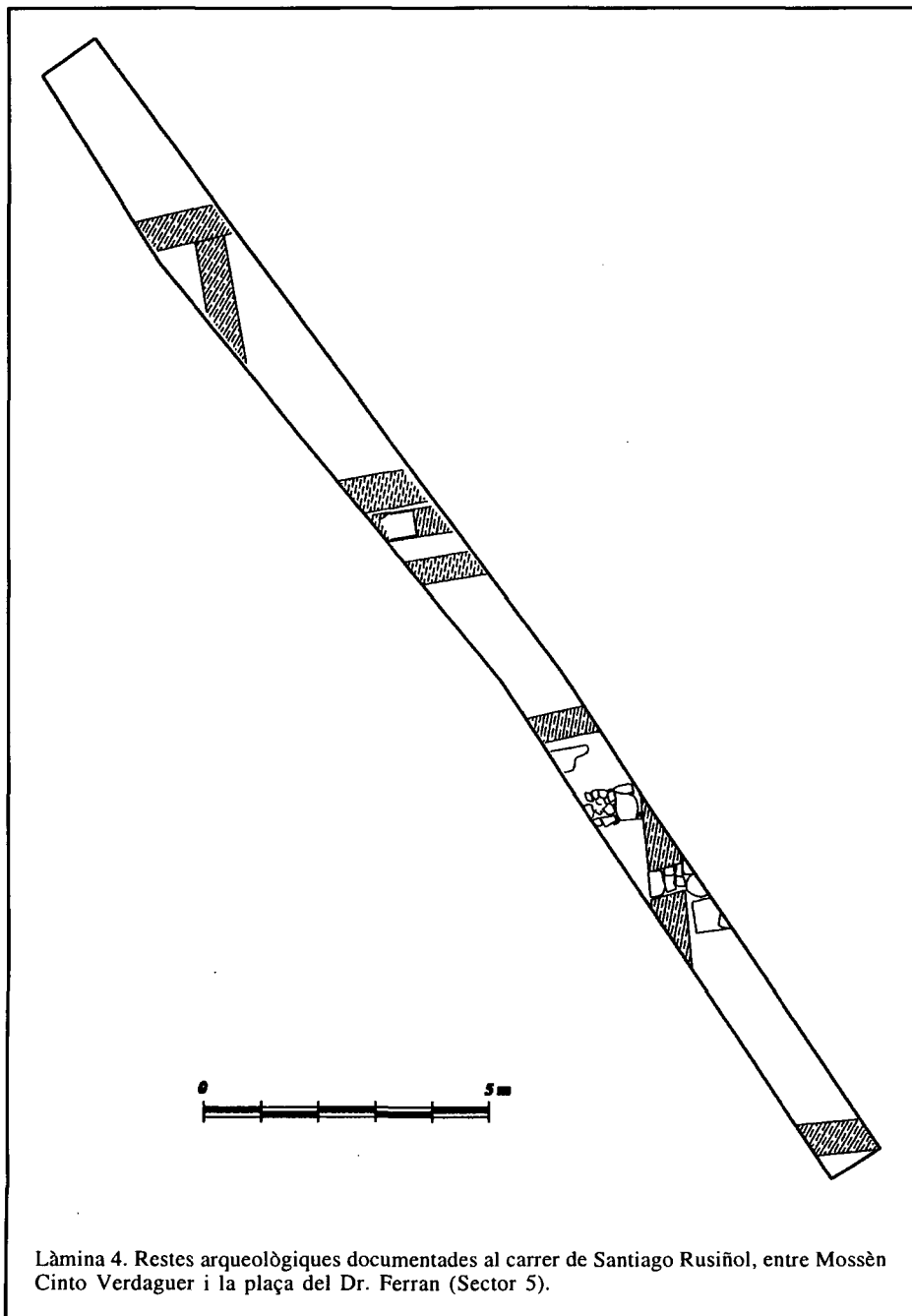

Làmina 2.
Restes arqueològiques documentades a la Gran Via de Lluís Companys 229 (Sector 1).

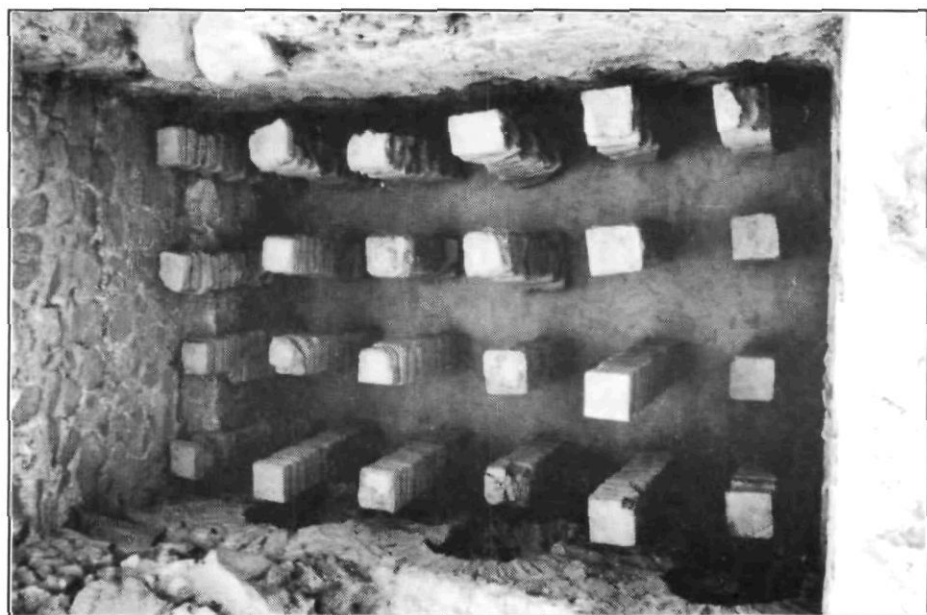
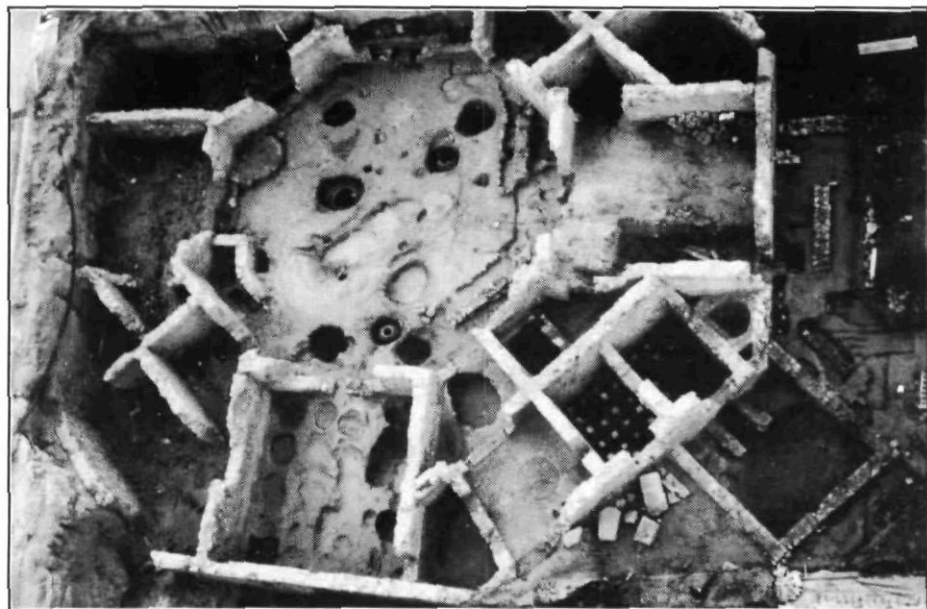

Làmina 3. Restes arqueològiques documentades al carrer de Mossèn Cinto Verdaguer, entre els carrers de Mas Abril i de Santiago Rusiñol (Sector 4).

Làmina 4. Restes arqueològiques documentades al carrer de Santiago Rusiñol, entre Mossèn Cinto Verdaguer i la plaça del Dr. Ferran (Sector 5).

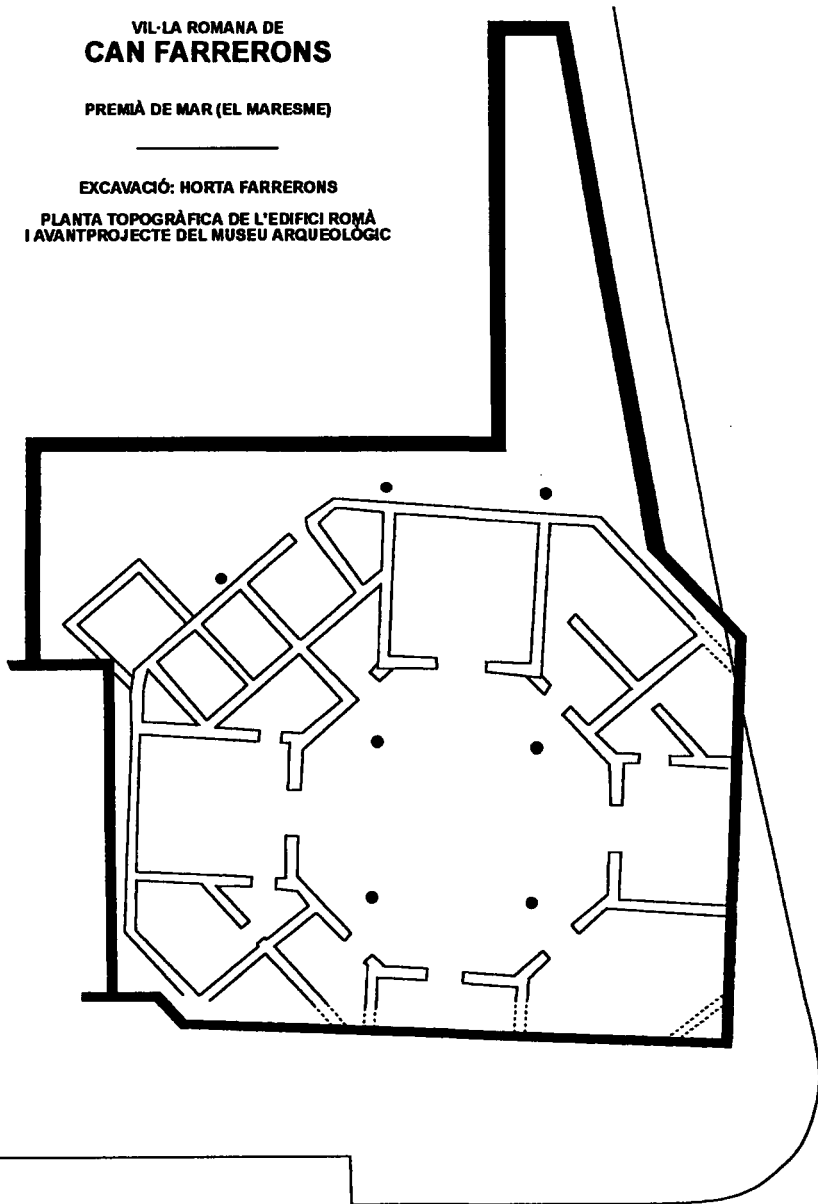
Làmina 5. Imatges de les restes arqueològiques de l'edifici octogonal descobert a l'horta Farrerons (Sector 6).

**VIL·LA ROMANA DE
CAN FARRERONS**

PREMIÀ DE MAR (EL MARESME)

EXCAVACIÓ: HORTA FARRERONS

**PLANTA TOPOGRÀFICA DE L'EDIFICI ROMÀ
I AVANTPROJECTE DEL MUSEU ARQUEOLÒGIC**

Làmina 6. Projecte de fonamentació i delimitació de la construcció per a l'espai musealitzable de l'horta Farrerons (Sector 6).